

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

ערכין ו. - בענין שם קנה מקומו

1. גמ' ערכין ו., וז"ל, "מיתבי עובד כוכבים שהתנדב קורה ושם כתוב עליה בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים טעמא דשם כתוב עליה דבעיא גניזה הא אין שם כתוב עליה לא בעיא גניזה הוא הדין דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעיא גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש דתנן היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה יגוד ויגנוז."

ורש"י שם ד"ה שם שלא במקומו, וז"ל, "כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנוז והשאר יבנה בבית הכנסת כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה ל"א שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש וראשון שמעתי והוא עיקר."

ותוס' שם ד"ה יגוד, וז"ל, "משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליהרר כשכותבין ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו."

2. נודע ביהודה מהדורא קמא יו"ד סימן ע"ז, וז"ל, "ועל דבר הס"ת נראה לפע"ד להכשיר דכל מה דכשר ביריעה אחרונה לכתחלה כשר עכ"פ בשאר היריעות בדיעבד כי הפסול בדיעבד אין מקום להקל ביריעה אחרונה וכל הקולות שביריעה אחרונה הוא מפני שלא סגי בלא"ה והלכתחלה בו כדיעבד דמי. ואמנם מה שחושד את הסופר שמחק היריעות ישנות וכתב מחדש וכתב דלא סגיא שלא מחק כמה שמות כי קשה להאמין שיזדמן כמה יריעות בלי שמות. אומר אני לו יהי כדברך הסופר עשה עון פלילי אבל בשביל כך אין לפסול מה שנכתב במקום המחק אפילו היה מתחלה כתוב בו אזכרה ועכשיו כתב שאר תיבות במקום הזה עצמו כיון שכבר נמחק האזכרה למה יופסל התיבה האחרת שכתב במקום הזה ואף שלכתחלה אין ניתן לכתוב שאר תיבות במקום האזכרה אם נימא שהקלף נתקדש מעבר לעבר וא"כ אף שכבר נמחק האזכרה מ"מ אין לכתוב במקום הזה קדושה קלה. הנה דבר זה עצמו לא בריר לי ואינו מפורש בשום פוסק רק בדברי התוס' במס' ערכין דף וי"ו וז"ל ע"א והרי כמה מורי הוראות שמתירין לקלוף השם ולכתוב במקומו. ועוד שהרי מפורש במס' שבת דף קט"ז ע"א דמקום הכתב אגב כתב הוא דקדיש אזדא כתב אזדא קדושתיה ואפילו להאוסרים מ"מ אם כבר כתב במקום הזה שאר תיבות אף שהורידו מקדושה חמורה לקדושה קלה אכתי למה יפסל בשביל זה ולא מצאתי סברא לפסול. אלא שנימא כיון שהסופר עשה עבירה כזו למחוק אזכרות חשוד הוא לאותו דבר ואולי לא קידש השמות כמו כן שאר דברים שיש לחשוב שעשה שלא כדין מ"מ יש להקל ודי לחשדו בעובר לתיאבון אבל לא לעבור להכעיס במה שאין לו הנאה. ובפרט שדבר זה עצמו לחשוד שמחק אזכרות אין כאן בירור רק חשד מצד הסברא ולומר דהסופר הוי מומר וממילא פסול מטעם ספר שכתבו מומר גם הא ליתא דטעם מומר הוא משום שאינו בקשירה וזה דוקא במומר לכל התורה או בשביק היתרא ואכיל איסורא. ועיין בבית יוסף בי"ד סימן רפ"א."

3. מגן אברהם סימן ל"ב ס"ק כ"ו, וז"ל, "וכתב ר"י לוי ס"י פ"א אם עשה גג רחב צריך תיקון למחוק כל הגג אפי' במלת אלקיך יכול למחוק אך יזהר שלא ימחקו

הרגל (כ"ה) ונ"ל שאם יכול למשוך הרגל שהיא כפלים כמו הגג ש"ד וכתב רי"ל שם דאף להרא"ש דאוסר לקדור האזכרות מותר לקלפו ולכתוב במקומו או ימחוק התיבה שלפניה ויכתוב במקומה השם עכ"ל אבל התו' בערכין דף ו' וכתבו כשגרר השם אסור לכתוב דבר אחר במקומו עכ"ל:"

4. רבי עקיבא איגר שו"ע או"ח סימן ל"ב (מופיע באתר)

5. מסכת סופרים פרק ה' הלכה ב', וז"ל, "הכותב יהודה, ולא נתן בו דל"ת, יתלנו מלמעלן. הכותב את השם, וכתב יהודה, עושה דל"ת ה"י, ומוחק ה"י האחרון."

6. כתבי הגרי"ז על מסכת ערכין ו. (מופיע באתר, ברשות המו"ל)

7. פתחי תשובה יו"ד סימן רע"ו ס"ק כ"ה, וז"ל, "כלי שהיה כתוב עליו. עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סוס"י קל"ג בדבר שחקקו חברת קברנים על כוסות של זכוכית ששותים בהם איזה פסוקים גם שם הויה ב"ה ככתיבתו ואסר להם רב אחד לשתות בהם כמפורש בש"ע כאן והוא ז"ל פלפל בזה דבאמת לשון הגמרא היה שם כתוב על ידות הכלים ויש לומר דדוקא בידות שהוא מקום בזיון שידי הכל ממשמשים בהם ויבא לידי מחיקה וכן בכרעי המטה אבל על הכלי מכובד י"ל דמותר להשתמש בו כיון דהשם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי ואיסור שימוש הוא בשביל בזיון השם אבל היכא שאינו בזיון השם מותר להשתמש בו וא"כ קשה על הרמב"ם והמחבר שכתבו כלי שהיה כתוב עליו. והעלה דמ"מ אין להקל לשתות בכלים הנ"ל כך ודעתו נוטה לכרוך על מקום כתיבת השם גימוניות של זהב או של משי ואז מותר לשתות מן הכלים בלי שום פקפוק ע"ש."

8. חוות יאיר סימן ט"ז, וז"ל, " והוא דאיתא בברייתא הובאה בפ"ק דערכין ז' ע"א (והביאה הרמב"ם בפ"ח מהלכות מתנות עניים) גוי שהתנדב קורה ושם כתוב עלי בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתי יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה פי' רש"י וז"ל טעונה גניזה ואסור בהנאה דחיישינן שמא בלבו לשמים לשם הקדש וכו' ומסיק בש"ס דה"ה אע"ג דאין שם כתוב עלי טעון גניזה והא קמל"ן דאע"ג דשם כתוב עלי יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש דתנן היה כתוב על ידות הכלים וכו' ה"ז יגוד ויגנוז וכתבו התוס' יגוד ולא יהנה מאותו חתיכה דבמקומו מיהא קודש השם ויש להזהר וכו' וגם בדברי רש"י מבואר כך. וש"מ דמשום איסור הנאה נגעו בה דאסור להשתמש בו בעוד השם חקוק עליו כי קדוש הוא וכקודש יחשב דאסור בהנאה."